

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ ПІД ВПЛИВОМ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

COMPETITIVENESS OF UKRAINE'S INNOVATIVE POTENTIAL UNDER THE IMPACT OF GLOBALIZATION PROCESSES

УДК 338.242.2:330.341.1 (477)

<https://doi.org/10.32843/infrastuct40-15>

Карпенко А.В.

д.е.н., доцент,
професор кафедри економіки
та митної справи

Національний університет
«Запорізька політехніка»

Будицька Ю.О.

здобувач
Національний університет
«Запорізька політехніка»

Karpenko Andrii

National University
«Zaporizhzhia Polytechnic»

Budytska Yulia

National University
«Zaporizhzhia Polytechnic»

У статті розглянуто конкурентоспроможність інноваційного потенціалу України, визначено вплив глобалізаційних процесів на рівень його формування та використання. Визначено, що в структурі вітчизняного експорту вагомою є частка продукції з низькою доданою вартістю, яка спричиняє технологічну залежність України від розвинених країн світу. Доведено пріоритетність інноваційного розвитку економіки, який постійно має забезпечуватись комплексом послідовних заходів з розвитку людського капіталу, стимулювання галузі НДДКР, розвитку інноваційної інфраструктури, формування та підтримки ефективних механізмів продукування, поширення та споживання інновацій. Обґрунтовано необхідність сприяння на державному рівні нарощенню інноваційного потенціалу та підвищенню рівня його використання, покращенню результативності інноваційної діяльності, стимулюванню населення та суб'єктів господарювання до підвищення інноваційної активності, переорієнтації системи продукування інновацій на попит споживачів.

Ключові слова: глобалізація, інновації, інноваційний потенціал, конкурентоспроможність, розвиток.

В статті розглянуто конкурентоспроможність інноваційного потенціалу Укра-

їни, определено влияние глобализационных процессов на уровень его формирования и использования. Определено, что в структуре отечественного экспорта значительной является доля продукции с низкой добавленной стоимостью, которая вызывает технологическую зависимость Украины от развитых стран мира. Доказана приоритетность инновационного развития экономики, которое постоянно должно обеспечиваться комплексом последовательных мер по развитию человеческого капитала, стимулированию отрасли НИОКР, развитию инновационной инфраструктуры, формированию и поддержанию эффективных механизмов продуцирования, распространения и потребления инноваций. Обоснована необходимость содействия на государственном уровне наращиванию инновационного потенциала и повышению уровня его использования, улучшению результативности инновационной деятельности, стимулированию населения и субъектов хозяйствования к повышению инновационной активности, переориентации системы продуцирования инноваций на спрос потребителей.

Ключевые слова: глобализация, инновации, инновационный потенциал, конкурентоспособность, развитие.

The article considers the competitiveness of Ukraine's innovative potential and determines the impact of globalization processes on the level of its formation and use. Creating a unified globalized world, increasing pace of scientific and technological progress and development of the latest information technologies have led to a change in the main factor of economic growth of the country from its resource component to the innovative one, which is manifested in the creation of the latest knowledge, technologies and high-tech products. In such circumstances, competitiveness of a country, and therefore the place it occupies in the globalized world, depends on its innovative potential, namely the country's susceptibility to innovation, pursuing active innovation activities, ability to generate and innovate in a timely manner. It is determined that in the structure of domestic exports the largest share is the production of a small level of processing with low added value, which causes additional threats to remain on the periphery of the world economy and to entail technological dependence on the developed countries of the world. The priority of innovative development of the economy has been proved, which should be constantly ensured by a set of consistent measures for the human capital development, stimulation of the R&D industry, development of innovative infrastructure, formation and support of efficient mechanisms for production, dissemination and consumption of innovations. It is determined that such measures as development of a clear and effective strategy of country's innovative development in the conditions of globalization, formation of active innovative activity in the state at all levels (micro, local, meso and macro levels), increase of financing research works and innovation through public funds, motivating employees to build up-to-date knowledge and advanced technologies, promoting and disseminating innovative activity among young people are of the greatest importance and urgency. The necessity to promote at the state level the enhancement of innovative potential and increase the level of its use, to improve the efficiency of innovation activity, to stimulate the population and economic entities to increase innovation activity, to reorient the innovation production system to consumer demand is substantiated.

Key words: globalization, innovation, innovative potential, competitiveness, development.

Постановка проблеми. Наприкінці ХХ ст. розвиток усієї світової спільноти перебував на порозі кардинальних змін, спрямованих на створення єдиного глобалізованого світу як незворотний, об'єктивно закономірний та історично обумовлений розвитком людської цивілізації процес. Невпинне зростання темпів науково-технічного прогресу та розвиток новітніх інформаційних технологій привели до зміни головного фактору економічного зростання країни від її ресурсної складової частини до інноваційної, яка проявляється у створенні новітніх знань, технологій та високотехнологічних продуктів. За таких умов

конкурентоспроможність країни, а отже, й місце, яке вона посідає у глобалізованому світі, залежить від її інноваційного потенціалу, а саме від сприйнятливості країни до інновацій, ведення активної інноваційної діяльності, можливості своєчасно генерувати й впроваджувати нововведення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Стрімкий розвиток глобалізаційних процесів та їх зростаючий вплив на всі сфери людського життя спровокували значний інтерес до дослідження сутності цих процесів не лише у вчених-економістів, але й у філософів, істориків, політологів та соціологів. Фундаментальні праці щодо причин

виникнення та особливостей протікання глобалізаційних процесів досліджували такі зарубіжні вчені, як Е. Валлерстайн, А. Гідденс, Г. Терборн, Б. Уільсон, М. Уотерс, Е. МакГрю, Д. Медоуз, Дж. Перратон, А. Печчеї, Й. Рендерс, Р. Робертсон, Дж. Сорос, Дж. Стігліц. Окремі науковці виокремлювали у своїх працях питання оцінювання впливу глобалізаційних процесів на інноваційну діяльність, а також ролі останньої в досягненні конкурентоспроможності країни у глобалізованому світі. Так, О.П. Карп'юк у праці [1] проаналізувала взаємозв'язок глобалізації та інноваційної діяльності в процесі забезпечення країнами власної конкурентоспроможності, а М.М. Радева [2] зробила спробу віднайти напрями ефективного економічного розвитку на основі інновацій як ключового чинника забезпечення конкурентоспроможності економіки на національному й глобальному рівнях. О.В. Левківський [3] і Р.В. Хусаїнов [4] досліджували вплив основних елементів глобалізації на реалізацію інноваційного потенціалу економіки України, а Н.І. Чухрай [5] намагалася обґрунтувати нагальність трансформації економіки України з огляду на інноваційну політику, яка має враховувати основні положення загальної програми технологічних досліджень і розвитку ЄС.

Незважаючи на наявність значної кількості праць, присвячених темі глобалізаційних процесів та виокремлення в них ролі інноваційної діяльності, на нашу думку, потребує подальшого дослідження встановлення зв'язку між науково-технічним та інноваційним розвитком країн світу й характером протікання глобалізаційних процесів, а також встановлення взаємозалежності інноваційного потенціалу країни та його реалізації за нішею, яку вона займає у глобалізованому світі.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження інноваційного потенціалу України, його конкурентоспроможності та ролі у встановленні місця країни у глобалізованому світі. Зокрема, визначено необхідність аналізу стану та тенденцій розвитку інноваційної діяльності, доведено обґрунтованість основних пріоритетів і комплексу послідовних заходів з інноваційного розвитку, важливість сприяння на державному рівні нарощенню інноваційного потенціалу та підвищенню рівня його використання. Методологічною основою дослідження стали системний та процесний підходи, функціонально-цільовий та абстрактно-логічний методи.

Виклад основного матеріалу дослідження. В найзагальнішому розумінні глобалізація є процесом посилення взаємодії та взаємозалежності національних економік у всіх сферах людського буття щодо формування єдиного суспільного укладу. Останнім часом глобалізація набула такого поширення та значення, що її вплив не омине жодну країну у світі, жодну галузь діяльності та

жодну особистість незалежно від їх бажання бути включеними в цей процес.

Глобалізація здійснює суперечливий вплив на світову економіку, оскільки вона, з одного боку, посилює співпрацю між країнами, зокрема, в таких напрямках, як зростання міжнародної торгівлі, розвиток новітніх технологій, підвищення продуктивності праці, вирішення глобальних проблем, а з іншого боку, посилює нерівномірність розвитку окремих країн, збільшуючи розрив між високорозвиненими країнами та країнами, що розвиваються, багатими та бідними.

З урахуванням зазначеного сучасний етап світового розвитку характеризується суттєвим загостренням конкурентної боротьби між національними економіками за право зайняти більш вигідну нішу в процесі формування глобалізованого світу. Проте лише невелика кількість країн з розвинутою економікою мають можливість отримати переваги від глобалізаційних процесів, тоді як у менш розвинених вона спричиняє сповільнення розвитку та змушує перетворюватись на сировинну базу для більш високорозвинених країн світу.

Такий дуалізм пов'язаний з тим, що в умовах глобалізації у вигрaші залишаються саме ті країни, центральне місце в економіці яких посідають високотехнологічні виробництва й наукоємні послуги разом зі стрімким розвитком галузей освіти та науки, тобто випереджаючу роль у формуванні конкурентоспроможності країни на світовій арені відіграє вже не стільки її забезпеченість різноманітними ресурсами, скільки рівень їх раціонального використання в економіці, частка активних інноваційних процесів і спроможність країни своєчасно впроваджувати та генерувати нововведення, забезпечувати трансфер технологій та комерціалізацію інновацій [3, с. 28–29; 6].

Відповідно, сьогодні, в умовах побудови глобалізованого світу, саме інноваційна складова частина національної економіки формує основу незалежності країни, стабільності її соціально-економічного розвитку та є потужним інструментом захисту інтересів держави від її зовнішніх і внутрішніх загроз [4, с. 94], тобто глобалізаційні процеси є й передумовою, й наслідком «поглиблення розриву у рівнях технологічного розвитку країн-лідерів, де зосереджується інноваційний потенціал, і країн-аутсайдерів, які залежать від розвинених центрів у глобальному економічному просторі» [3, с. 29].

Загалом інноваційний потенціал – це сукупність інтелектуальних, технологічних, науково-виробничих ресурсів, а також готовність та можливість їх використання в інноваційній діяльності, що спрямовані на задоволення нових суспільних потреб. Реалізація інноваційного потенціалу національної економіки в умовах глобалізації забезпечується такими процесами, як генерування нових

ідей, дифузія знань, розроблення, впровадження та комерціалізація інновацій не лише в межах країни, але й на глобальних ринках. Оскільки розвинені країни надають великого значення розвитку людського капіталу як основного джерела інноваційних ідей, чітко виділяють пріоритети в наукових дослідженнях та виконують державні замовлення на НДКР, поширюючи інноваційну політику в усі галузі науково-технічної сфери [7, с. 100], Україні буде досить важко увійти в міжнародний науково-інноваційний простір та зайняти у глобалізованому світі вигідну для себе нішу.

Вагомою основою інноваційного розвитку більшості розвинених економік світу є суттєвий рівень фінансування наукових досліджень і розробок. Частка витрат на наукові дослідження й розробки у ВВП в найбільш розвинених країнах світу за 2011–2017 рр. складала від 1,6% до 3,1% (табл. 1). У Франції, Великобританії, США та Японії цей показник залишається протягом усього періоду на приблизно однаково високому рівні, а в Німеччині та Китаї він помірними темпами зростає. На противагу зазначеному, в Україні частка витрат на наукові дослідження й розробки у ВВП постійно зменшується: від 0,74% у 2011 р. до 0,45% у 2017 р. Така вкрай негативна тенденція суперечить моделям розвитку провідних країн світу на шляху встановлення єдиного суспільного укладу та позбавляє Україну можливості підвищення власної конкурентоспроможності на міжнародній арені.

У розвинених країнах значна частка у фінансуванні науково-технічної та інноваційної діяльності забезпечується бюджетними ресурсами, які також стимулюють залучення приватного капіталу в інновації, тоді як в Україні використовується зовсім інша модель фінансування, за якої роль держави є мінімальною [6, с. 353].

В Україні протягом усього досліджуваного періоду фінансування інноваційної діяльності забезпечувалося більшою мірою за рахунок власних коштів підприємств, а витрати державного бюджету у загальному обсязі фінансування склали лише від 0,3% до 5,2% (табл. 2).

На характер протікання інноваційних процесів суттєво впливає структура витрат підприємств за напрямками інноваційної діяльності. За 2012–2018 рр. найбільше підприємці витрачали кошти на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення (рис. 1), що сприяло модернізації техніко-технологічної бази українського виробництва.

Однак ми маємо констатувати, що витрати на проведення внутрішніх і зовнішніх НДР, попри їх зростання, залишалися в Україні недостатніми. Це свідчить про те, що вітчизняними підприємцями приділяється замало уваги створенню інноваційної продукції, внаслідок чого виникає загроза зниження конкурентоспроможності вітчизняних товарів на світовому ринку. Крім того, неналежна увага держави до розвитку інноваційної діяльності спровокувала її низьку результативність.

Таблиця 1

Витрати на наукові дослідження й розробки, % від ВВП

Країна	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Німеччина	2,80	2,87	2,82	2,87	2,91	2,93	3,03
Франція	2,19	2,22	2,23	2,28	2,27	2,25	2,19
Великобританія	1,67	1,60	1,65	1,67	1,67	1,69	1,67
США	2,77	2,69	2,72	2,73	2,73	2,77	2,8
Японія	3,24	3,20	3,31	3,40	3,28	3,14	3,2
Китай	1,78	1,90	1,99	2,02	2,06	2,11	2,13
Україна	0,74	0,75	0,76	0,65	0,61	0,48	0,45

Джерело: складено на основі [8]

Таблиця 2

Джерела фінансування інноваційної діяльності у промисловості України

Рік	Загальна сума витрат, млн. грн.	Зокрема, за рахунок коштів							
		власних		державного бюджету		іноземних інвесторів		інших джерел	
		млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%
2012	11 480,6	7 335,9	63,9	224,3	2,0	994,8	8,7	2 925,6	25,5
2013	9 562,6	6 973,4	72,9	24,7	0,3	1 253,2	13,1	1 311,3	13,7
2014	7 695,9	6 540,3	85,0	344,1	4,5	138,7	1,8	672,8	8,7
2015	13 813,7	13 427,0	97,2	55,1	0,4	58,6	0,4	273,0	2,0
2016	23 229,5	22 036,0	94,9	179,0	0,8	23,4	0,1	991,1	4,3
2017	9 117,5	7 704,1	84,5	227,3	2,5	107,8	1,2	1 078,4	11,8
2018	12 180,1	10 742,0	88,2	639,1	5,2	106,9	0,9	692,0	5,7

Джерело: складено на основі [9]

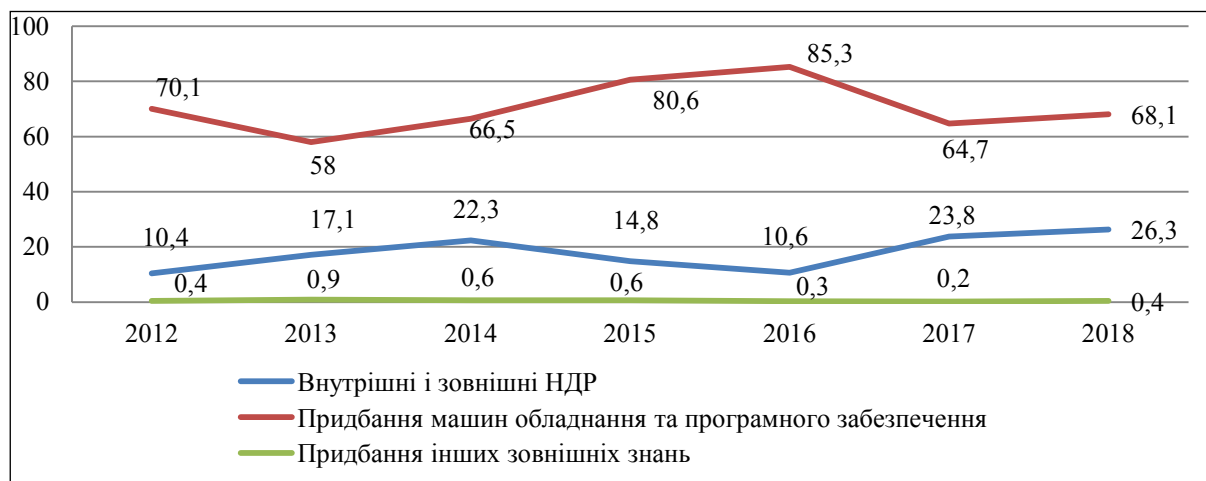

Рис. 1. Структура витрат підприємств за напрямками інноваційної діяльності, %

Джерело: складено на основі [9]

Таблиця 3

Основні показники інноваційної діяльності промислових підприємств

Показник	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Загальна кількість обстежених підприємств, од.	10 089	10 189	10 010	4 767	4 421	4 699	4 733
Кількість підприємств, які займалися інноваційною діяльністю, од.	1 758	1 715	1 609	824	834	759	777
Частка до загальної кількості обстежених підприємств, %	17,4	16,8	16,1	17,3	18,9	16,2	16,4
Кількість підприємств, які впроваджували інновації, од.	1 371	1 312	1 208	723	735	672	739
Частка до загальної кількості обстежених підприємств, %	13,6	12,9	12,1	15,2	16,6	14,3	15,6
Кількість промислових підприємств, що реалізовували інноваційну продукцію, од.	1 037	1 031	905	570	632	450	674
Частка до загальної кількості обстежених підприємств, %	10,3	10,1	9,04	11,96	14,3	9,6	14,2
Обсяг реалізованої інноваційної продукції, млрд. грн.	36,16	35,89	25,67	23,05	–	17,71	24,86
Частка до загального обсягу реалізованої продукції підприємствами, %	3,3	3,3	2,5	1,4	–	0,7	0,8

Джерело: складено на основі джерела [9]

Таблиця 4

Динаміка й структура зовнішньої торгівлі України, млрд. дол.

Група товарів	2017 р.				2018 р.			
	експорт		імпорт		експорт		імпорт	
	усього	%	усього	%	усього	%	усього	%
Усього	43,3	100	49,6	100	47,3	100	57,2	100
зокрема, продукти рослинного походження	9,2	21,2	1,4	2,8	9,9	20,9	1,5	2,6
жири та олії	4,6	10,6	0,3	0,6	4,5	9,5	0,3	0,5
мінеральні продукти	3,9	9,0	12,5	25,2	4,3	9,1	14,2	24,8
продукція хімічної та пов'язаних галузей	1,7	3,90	6,5	13,1	1,9	4,0	7,1	12,4
недорогоцінні метали та вироби з них	10,1	23,3	3,0	6,0	11,6	24,5	3,6	6,3
машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання	4,3	9,9	9,9	20,0	4,7	9,9	12,0	21,0
засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби	0,6	1,4	4,2	8,5	0,7	1,5	4,6	8,0

Джерело: складено на основі [10]

Протягом 2012–2018 рр. інноваційна діяльність в Україні не набула будь-яких суттєвих змін. Так, частка інноваційно активних підприємств в Україні майже не змінювалася, хоча залишалась на досить низькому рівні, склавши у 2018 р. 16,4% від загальної кількості обстежених підприємств (табл. 3). Частки підприємств, які впроваджували та реалізовували інноваційну продукцію, мали різні тренди, а у 2018 р. склали 15,6% і 14,2% відповідно. За 2012–2017 рр. відбувалося постійне зменшення, і лише у 2018 р. відбулось незначне зростання обсягу інноваційної продукції та її частки у загальному обсязі реалізованої промислової продукції. Зазначена тенденція свідчить про низьку спроможність та недостатню вмотивованість підприємств розробляти та виводити на ринок інноваційну продукцію, а також з низькою ефективністю інноваційної діяльності.

В сучасних умовах глобалізації реалізація інноваційного потенціалу країни перебуває під впливом світової конкуренції, пов'язана з інтеграцією у Європейський простір і доповнюється такими новими показниками, як участь країни в міжнародній торгівлі, копіювання зарубіжних технологій, високотехнологічний експорт, прямі іноземні інвестиції, ліцензійні угоди, міжнародна мобільність наукових кадрів [3, с. 29].

Аналіз динаміки та структури експорту товарів з України (табл. 4), відповідно до якої за 2017–2018 рр. найбільші частки припадають на продукти рослинного походження (переважно зернові) (21,2–20,9%) і недорогоцінні метали (переважно чорні) (22,3–24,5%), свідчить про те, що Україна залишається цікавою для інших високорозвинених країн світу переважно як сировинна база.

В імпорті товарів до України найбільші частки припадають на мінеральні продукти (переважно палива мінеральні; нафта й продукти її перегонки) (24,8–25,2%); машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання (20–21%).

Про недостатню участь України у світових інноваційних процесах свідчить замалий обсяг прямих іноземних інвестицій, які на сучасному етапі побудови глобалізованого суспільства стають найважливішим каналом трансферу знань і технологій. Обсяг прямих інвестицій в Україну протягом 2010–2014 рр. зростав, а потім зменшувався, склавши на кінець 2018 р. 32 291,9 млн. дол. США (табл. 5). Обсяг прямих інвестицій з України залишався майже незмінним, склавши на кінець 2018 р. 6 295 млн. грн.

Розподіл прямих інвестицій свідчить про те, що за 2012–2018 рр. іноземні інвестори віддавали перевагу фінансуванню промисловості, фінансової та страхової діяльності, а в професійну, наукову та технічну діяльність вкладали лише 4,4–7,4% від загальної кількості. Частка прямих інвестицій з України в професійну, наукову та технічну діяльність, навпаки, була найбільшою, а саме 91,1–94,6% від загального обсягу. Найбільшими інвесторами в економіку України були Нідерланди та Кіпр, а головним отримувачем інвестицій з України був Кіпр. Відповідно, можна стверджувати, що основний обсяг залученого капіталу в Україну має переважно вітчизняне походження, оскільки був раніше вивезений українським бізнесом в офшори та зосереджується сьогодні в тих галузях, які не здатні забезпечити технологічний прорив і формування інноваційної економіки.

Зазначене підтверджують незначний обсяг і структура експортно-імпортних операцій

Таблиця 5

Розподіл прямих інвестицій за видами економічної діяльності

Показник	Прямі інвестиції в Україну				Прямі інвестиції з України			
	2012 р.	2014 р.	2016 р.	2018 р.	2012 р.	2014 р.	2016 р.	2018 р.
Усього, млрд. грн.	48,2	53,7	32,1	31,6	6,4	6,7	6,3	6,3
<i>Частка до загального обсягу прямих інвестицій, %</i>								
Промисловість, усього	35,9	33	30,0	33,4	2,1	2,6	1,7	2,0
зокрема, добувна промисловість і розроблення кар'єрів	9,5	9,3	6,0	5,4	–	–	–	–
переробна промисловість	25,7	22,3	23,4	25,3	2,1	2,5	1,7	1,9
виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	4,6	6,0	7,5	8,9	1,0	1,2	0,8	0,9
металургійне виробництво, крім виробництва машин і устаткування	11,6	6,3	4,7	5,0	0,5	0,6	0,3	0,4
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	11,0	12,7	16,2	15,8	3,0	1,9	1,3	0,8
Інформація та телекомунікації	4,1	3,5	6,5	6,6	0,0	0,0	0,04	0,002
Фінансова та страхова діяльність	26,8	22,9	13,4	11,0	2,7	3,5	1,2	1,0
Операції з нерухомим майном	7,3	8,9	12,1	12,0	0,6	1,0	0,7	1,1
Професійна, наукова та технічна діяльність	4,4	7,4	6,9	6,7	91,1	95,3	94,3	94,6

Джерело: складено на основі [11]

інноваційної продукції, низький рівень реалізації інноваційного потенціалу України (табл. 6).

За 2011–2017 рр. відбувається постійне зменшення кількості підприємств, які реалізовували інноваційну продукцію за межі України, обсягу реалізованої цими підприємствами інноваційної продукції, а частка інноваційної продукції, реалізованої за кордоном, у загальному обсязі реалізованої інноваційної продукції змінюється неоднозначно. Замалою залишається кількість українських підприємств, що купують та передають нові технології на світовому ринку, а також кількість самих цих технологій. Кількість підприємств, що придбали нові технології, значно перевищує ті підприємства, що передали нові технології за межі України, а кількість придбаних нових технологій з-за кордону значно перевищує кількість переданих нових технологій за кордон.

На нашу думку, така ситуація свідчить про низьку конкурентоспроможність результатів науково-технічної та інноваційної діяльності України на світовій арені та низьку зацікавленість іноземних компаній у них, обмежену участь України в міжнародному обміні новітніми технологіями, що все більше віддаляє її від високорозвинених країн світу.

Неналежна увага держави до науково-технічної та інноваційної діяльності в Україні, невисока інноваційна активність підприємств та їх результативність, недостатня участь нашої країни в міжнародному обміні технологіями свідчать про «відсутність в Україні стійких засад інноваційної моделі розвитку, неадекватність технологічної структури економіки цілям і вимогам інноваційної моделі розвитку» [1, с. 101]. В Україні у понад 90% виробництв домінують застарілі (3-й і 4-й) технологічні уклади, тоді як у промисловості розвинених країн світу панівним вже давно став 5-й уклад, а також відбувається становлення найсучаснішого, 6-го, технологічного укладу.

Провідні країни світу нарощують свій інноваційний потенціал задля підвищення конкурентоспроможності у формуючому глобалізованому світі, оскільки саме здатність до продукування та споживання інновацій, тобто їх комерціалізації, не лише впливає на окремі позитивні ефекти, але й загалом визначає розвиток економіки, рівень та якість життя населення певної країни [6, с. 4].

Сформовану конкурентоспроможність провідних країн світу та їх місце у глобалізаційних процесах можна представити через Індекс глобальної конкурентоспроможності та Індекс глобалізації країн

Таблиця 6

Результати діяльності промислових підприємств щодо придбання за межами України та передачі за її межі нових технологій

Показник	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2017 р.
Кількість підприємств, що реалізували інноваційну продукцію за межі України	378	332	344	295	213	179
Обсяг реалізованої інноваційної продукції за межі України, млрд. грн.	12,6	13,4	16,1	7,5	10,8	5,5
зокрема, частка до загального обсягу реалізованої інноваційної продукції, %	29,8	36,9	44,8	29,2	47,0	31,2
Кількість підприємств, що придбали нові технології за межами України, од.	74	80	73	54	32	50
Кількість підприємств, що передали нові технології за межі України	2	3	2	4	2	2
Кількість придбаних нових технологій (технічних досягнень) за межами України	200	168	139	117	66	129
Кількість переданих нових технологій (технічних досягнень) за межі України	3	7	8	8	20	–

Джерело: складено на основі [9]

Таблиця 7

Україна й провідні країни світу в міжнародних рейтингах

Країна/місце	The Global Competitiveness Index				KOF Index of Globalization		
	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.
Німеччина	4	4	5	3	9	28	7
Франція	22	21	22	17	7	19	10
Великобританія	10	7	8	8	8	20	5
США	3	3	2	1	24	34	23
Японія	6	8	9	5	35	48	37
Україна	79	85	81	83	49	41	45

Джерело: складено на основі [12; 13]

світу (табл. 7). Провідні позиції за вказаними індексами належать країнам, які є найбільш активними в інноваційній діяльності, а Україні – значно гірші.

Отже, міжнародна конкуренція постійно зростає, а місце, яке посідає кожна країна у світі, все більше залежить від темпів розроблення нововведень і швидкості поширення нових технологій, формування нових галузей і модернізації низько технологічних секторів промисловості й послуг. У зв'язку з цим відбувається постійне збільшення інноваційного розриву між невеликою групою країн-лідерів та інших країн, що не залучені повноцінно до цього процесу.

Нині Україна, в структурі експорту якої найбільшу частку має продукція незначного рівня перероблення, входить у світову економіку як напівсировинна економіка, що спричиняє додаткові загрози залишитися на периферії світового господарства та закріпити за собою технологічну залежність від розвинених країн. Щоби унеможливити такі негативні наслідки, Україна має вжити вже зараз конкретних заходів щодо підвищення своєї конкурентоспроможності на основі стимулювання інноваційної активності. На нашу думку, найбільшого значення та терміновості потребують такі заходи, як розроблення чіткої й дієвої стратегії інноваційного розвитку країни в умовах глобалізації, формування активної інноваційної діяльності в державі на всіх рівнях (мікро-, мезо- та макро-рівнях, а також на локальному рівні), збільшення фінансування науково-дослідних робіт та інноваційної діяльності за рахунок державних коштів, мотивування працівників до створення новітніх знань і передових технологій, популяризація та поширення інноваційної активності серед молоді.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, підсумовуючи результати дослідження, можемо стверджувати, що тенденції розвитку інноваційної діяльності та роль, яку вона відіграє в економіці України, суттєво відрізняються від досвіду високорозвинених країн світу. Пріоритетність інноваційного розвитку розвинені країни забезпечують за допомогою вжиття комплексу постійних і послідовних заходів з розвитку людського капіталу, стимулювання галузі НДДКР, розвитку інноваційної інфраструктури, формування та підтримки ефективних механізмів продукування, поширення та споживання інновацій. Відповідно, в Україні на державному рівні необхідно вжити таких заходів, які б сприяли нарощенню інноваційного потенціалу та підвищенню рівня його використання, покращенню результативності інноваційної діяльності, стимулювали населення та суб'єктів господарювання до підвищення інноваційної активності в умовах глобалізаційних процесів через адаптацію інноваційної системи України до умов глобалізації та конкуренції, переорієнтації системи продукування інновацій на ринковий попит споживача.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Карп'юк О.П. Інноваційна діяльність за умов глобалізаційних викликів. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2012. Вип. 108 (2). С. 98–106.
2. Радєва М.М. Інноваційні концепти розвитку глобальної економіки. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 36 (1). С. 23–30.
3. Левківський О.В. Вплив глобалізаційних процесів на реалізацію інноваційного потенціалу економіки України. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Вип. 19. С. 28–32.
4. Хусаїнов Р.В. Глобалізація інноваційної сфери економіки: фактори, стан та наслідки для України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент*. 2015. Вип. 10. С. 94–98.
5. Чухрай Н.І. Механізми інноваційних перетворень в країнах ЄС та можливості їх трансформації в економіку України. *Економіка і прогнозування*. 2003. № 1. С. 23–33.
6. Карпенко А.В. Розвиток інтелектуальних активів людського потенціалу: теорія та практика : монографія. Запоріжжя : ФОР В.В. Мокшанов, 2018. 510 с. URL: <http://jmonographs.donnu.edu.ua/article/view/6940/6971> (дата звернення: 01.12.2019).
7. Терешкіна Н.Є. Інноваційна глобалізація: специфічні риси та тенденції. *Економіка та держава*. 2014. № 6. С. 97–101.
8. The World Bank. Research and development expenditure (% of GDP). URL: <http://data.worldbank.org/indicator/GB.XPD.RSDV.GD.ZS> (дата звернення: 01.12.2019).
9. Наукова та інноваційна діяльність за 2011–2018 рр. / Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 01.12.2019).
10. Зовнішня торгівля України за 2017–2018 рр. / Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 01.12.2019).
11. Прямі інвестиції (акціонерний капітал) в економіку України з України за 2010–2018 рр. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 01.12.2019).
12. The Global Competitiveness Index 2015–2018 Rankings. URL: <https://www.weforum.org/reports> (дата звернення: 01.12.2019).
13. KOF Globalisation Index 2018–2019. URL: <https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html> (дата звернення: 01.12.2019).

REFERENCES:

1. Karpiuk O.P. (2012). Innovacijna dijalnistj za umov globalizacijnykh vyklykiv [Innovative activity in the conditions of globalization challenges]. *Aktualjni problemy mizhnarodnykh vidnosyn*. Vol. 108 (2), pp. 98–106.
2. Radieva M.M. (2018). Innovacijni koncepty rozvytku globalnoj ekonomiky [Innovative concepts for the development of the global economy]. *Prychornomorsjki ekonomichni studiji*. Vol. 36 (1), pp. 23–30.
3. Levkivskyi O.V. (2017). Vplyv globalizacijnykh procesiv na realizaciju innovacijnogho potencialu ekonomiky Ukrajinj [Influence of globalization processes on the implementation of innovation potential of Ukrainian

economy]. Globalni ta nacionalni problemy ekonomiky. Vol. 19, pp. 28–32.

4. Khusainov R.V. (2015). Globalizacija innovacijnoji sfery ekonomiky: faktory, stan ta naslidky dlja Ukrainy [Globalization innovative sector of the economy: factors, state and consequence for Ukraine]. Naukovyj visnyk Mizhnarodnogho ghumanitarnogho universytetu. Serija: Ekonomika i menedzhment. Vol. 10, pp. 94–98 (in Ukrainian).

5. Chukhrai N.I. (2003). Mekhanizmy innovacijnykh peretvorenj v krajinakh JeS ta mozhlyvosti jikh transformacii v ekonomiku Ukrainy [Mechanisms of innovative transformations in EU countries and possibilities of their transformation into the economy of Ukraine]. Ekonomika i prognozuvannja. no. 1, pp. 23–33.

6. Karpenko A.V. (2018). Rozvytok intelektualnykh aktyviv ljudsjkogho potencialu: teorija ta praktyka [The development of intellectual assets of human potential: theory and practice]. Zaporizhzhja : FOP V.V. Mokshanov. Available at: <http://jmonographs.donnu.edu.ua/article/view/6940/6971> (accessed 01 December 2019).

7. Teroshkina N.Ye. (2014). Innovacijna globalizacija: specyfichni rysy ta tendenciji [Innovative globalization: peculiar features and tendencies]. Ekonomika ta derzhava. No 6, pp. 97–101.

8. The World Bank. Research and development expenditure (% of GDP). Available at: <http://data.worldbank.org/indicator/GB.XPD.RSDV.GD.ZS> (accessed: 01 December 2019).

9. Naukova ta innovacijna dijalnistj za 2011–2018. [Scientific and innovative activity]. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (accessed: 01 December 2019).

10. Zovnishnja torghivlja Ukrainy za 2017–2018 [Foreign Trade of Ukraine]. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (accessed 01 December 2019).

11. Prjami investyciji (akcionernyj kapital) v ekonomici Ukrainy/z Ukrainy za 2010–2018 [Direct investment (equity) in the economy of Ukraine / from Ukraine]. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (accessed: 01 December 2019).

12. The Global Competitiveness Index 2015–2018 Rankings. Available at: <https://www.weforum.org/reports> (accessed 01 December 2019).

13. KOF Globalisation Index 2018–2019. Available at: <https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html> (accessed 01 December 2019).